

Г.В. Ізюмцева, кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри англійської філології
НПУ імені М.П. Драгоманова

ЛІНГВОМЕТАФОРОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ, СУЧАСНИЙ СТАН

Про *актуальність* лінгвістичних досліджень метафори свідчить кількість напрямків її дослідження у сучасному мовознавстві, а також виокремлення наприкінці 1990-х років вчення про метафору в самостійну міждисциплінарну науку – метафорологію, основною проблемою якої є “визначення сутності метафори і механізмів її створення” (переклад наш. – Г.І.) (Кравцова, 2014). В межах метафорології метафора отримує осмислення крізь призму інтегративних процесів, що є характерною особливістю лінгвометафорологічних досліджень на сучасному етапі розвитку мовознавчої науки.

Метою публікації є аналіз сучасних лінгвометафорологічних досліджень, що дозволить структурувати вже набуті знання та отримати свіжий погляд на метафору в контексті її еволюції як об'єкта та засобу пізнання.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких *завдань*: зробити огляд історії дослідження метафори; висвітлити сучасний стан лінгвометафорологічних досліджень у ракурсі інтегративних процесів.

Як показують результати численних досліджень в області лінгвометафорології, вчення про метафору сягає корінням античної думки (Аристотель, Деметрій, Квінтіліан, Цицерон), вбирає погляди мислителів середньовіччя (Преподобний Бід, Флавій Кассідор, Філіпп Меланхтон, Георгій Херобоску) та Нової доби (Дж. Віко, Р. Декарт, Д. Гартлі, Й. Герbart, Г. Лейбніц, Дж. Локк, Б. Паскаль, Б. Рассел). Протягом цього часу Аристотелівське тлумачення метафори як тропу, в основі якого знаходиться механізм переносу, утримує міцні позиції.

На етапі становлення порівняльно-історичного мовознавства (XIX – поч. XX ст.) звернення до міфологічної свідомості дозволяє науковцям подивитися на метафору під іншим кутом зору і спонукає до пошуків витоків метафори в міфологічних віруваннях, внутрішньомовних процесах та мисленні (О.М. Афанасьєв, Ф.І. Буслаєв, О.М. Веселовський, А. Дамстерер, Ф.М. Мюллер).

Слід зазначити, що в XIX столітті також спостерігається зближення мовознавчих та психологічних досліджень. При цьому, метафора розглядається як частина енергії “псайхе” і тлумачиться як вияв душевної енергії, якою є мова. У контексті теорії народного духу В. Вундт звертає увагу на метафоричність жестів людини та піднімає питання звукової метафори, вбачаючи в процесах їх формування багато спільного з мовною метафорою. Як і у випадку мовної метафори, наприклад, при створенні візуальної та звукової метафор відмітним є процес переходу уявлень в чуттєві образи.

Нв окрему увагу заслуговує науковий доробок В. фон Гумбольдта та О.О. Потебня. Щоб зрозуміти масштаб їх впливу на подальший розвиток мовознавства, досить згадати, що на концепціях цих науковців ґрунтується кожне сучасне дослідження в області лінгвометафорології, оскільки в роботах саме цих науковців прослідковується чіткий зв'язок між мовою та мисленням. І хоча в першій половині XX століття спостерігається певне уповільнення розвитку теорії метафори, адже маніпулятивність як головний постулат структурної лінгвістики зумовила операційність лінгвістичного аналізу (що було більш прийнятно для аналізу фонетичного та морфологічного матеріалу), даний зв'язок буде не тільки прослідковуватися в подальших дослідженнях метафори (М. Блек, Д. Берггрен, Х. Деламаара, Е. Китти, А.А. Річардс, Дж. Соскайс, В.Н. Телія, Е. К. Уэй та ін.) але й визначить вектор метафоричних досліджень у другій половині XX століття.

З виникненням когнітивної лінгвістики (офіційно в 1989 році) метафора трактується як засіб та процес пізнання, результат пізнавальної діяльності людини і стає тим когнітивним механізмом, що дозволяє структурувати навіть

важкі для логічного осмислення абстрактні сфери (М. Джонсон, Д. Лакофф, МакКормак, Х. Ортега-и-Гассет, А. Ортоні М.Тернер та інші).

Хоча в полі зору науковців метафора знаходиться майже дві тисячі років, самотійним об'єктом мовознавчих досліджень даний феномен стає тільки в другій половині ХХ століття. Створюється методологічна база, що дозволяє дослідити глибини семантичної будови метафори (Апресян, 1992; Арутюнова, 1978; 1990; Басилая, 1971; 1988; Булигіна, Шмелев. 1997; Ж. Вардзелашвілі, 1999, 2000; Вежбицька, Гак 1972; Склярєвська 1993, 1994; Стернін 1979; Телія, 1981; 1990; Нікітін, 2007; Хахалова 2014 та ін.) і визначити даний феномен як готовий самотійний елемент лексики, який вступає в семантичні зв'язки і представляє собою вторинну непряму номінацію, для якої обов'язковими є двоплановість і наявність образного елемента (Склярєвская, 1993).

На сьогоднішній день цілком зрозуміло, що метафора наскільки складне явище, що розгляд його в якійсь одній площині, або з якоїсь окремої позиції просто неможливий. Така поліаспектність метафори виливається в формування значної кількості міждисциплінарних напрямлень її дослідження та зумовлює необхідність проведення досліджень на стиці дисциплін з застосуванням комплексних методів, що свідчить про наявність процесів "синтезу", а значить, інтегративних процесів в сучасній лінгвометафорології.

“Гібридна теорія” метафори М. Тендаля (М. Тендаль, 2009) інтегрує сильні, на думку науковця, сторони чотирьох підходів до дослідження метафори, а саме: 1) порівняльної теорії метафори (класична теорія); 2) прагматичного підходу; 3) теорії релевантності; 4) когнітивної метафори;

У роботах Г. Стейна та співробітників Лабораторії метафори Вільного університету Амстердама знаходять своє відображення комплексні Європейські когнітивно-дискурсивні дослідження метафори.

Комплексне дослідження метафори забезпечує розроблений Ю.В. Кравцовою семантико-когнітивний підхід, завдяки якому сам об'єкт метафорології – метафора – набуває статусу інтегрованого ментально-

вербального конструкту і є результатом ментально-вербальної діяльності людини. Людина в процесі метафорогенної діяльності характеризує або називає об'єкти на основі їх аналогії або асоціативної подібності з іншими об'єктами, що вже мають найменування. При цьому мова виступає як засіб закріплення асоціативних зв'язків між предметами різних класів та їх знакового зберігання (Кравцова, 2014).

Г.С. Баранов об'єднує семантичний, культурологічний і когнітивний напрямки в “семіотичну концепцію метафори”, оскільки семіотична концепція, на думку науковця, на підґрунті семіотики як інтегрованої теорії семіозиса може узагальнити результати отримані синтактикою, семантикою, прагматикою і когнітологією окремо (Баранов, 1992).

Перспективним для метафорологічних досліджень видається когнітивно-матричний аналіз (В.В. Алпатов, М.М. Болдирєв), елементи якого також застосовуються в сучасних комплексних дослідженнях метафори (О.А. Солопова). М.М. Болдирєв вказує, що завдяки матриці, значення постає у вигляді знання особливого формату – “знання багатоаспектного” (Boldyrev, 2014).

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що результати проведеного аналізу свідчать про наявність інтегративних процесів у сучасних лінгвометафорологічних дослідженнях. Діалектично протилежним до інтегративного процесу є процес диференціації. Зважаючи на цей факт, саме дослідження метафори крізь призму процесів диференціації видається нам **перспективним** для подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Баранов, А.Н. (2014). *Дескрипторная теория метафоры* (с. 85). Москва: Языки славянской культуры (Studia philologica).
2. Кравцова, Ю.В. (2014). *Метафорическое моделирование мира в художественном тексте: семантико-когнитивный анализ* (сс. 3; 16–19). Киев: Изд-во НПУ им. М.П. Драгоманова.

3. Склярєвська, Г. Н. (1993). *Метафора в системі мови* (с. 35). СПб.: Наука.
4. Boldyrev, N.N. (2014). *Cognitive semantics. Introduction to cognitive linguistics: lectures* (p. 58). Tambov: Izd. Dom TGU im. G.R. Derzhavina. (in Russian).
5. Tendahl, M. (2009). *A Hybrid Theory of Metaphor: Relevance Theory and Cognitive Linguistics* (с. 193). Palgrave Macmillan.

**І.К. Кобякова, доктор філологічних наук, професор
заїдувач кафедри германської філології
Сумського державного університету**

LINGUISTIC MECHANISM OF HUMOUR

The language of humour was regarded as a useful tool for orators, provided that its use was prudent and balanced. Aristotle himself, in *Rhetoric*, stated that the comic effect only supervenes if language contains novelties of expression and deceptive alterations in words in face of which “the hearer anticipates one thing and hears another” (Aristotle, 1959). In fact, for a long time literary studies absorbed much of the scholarly input into the *problem* of linguistic forms of humor that still remains *topical*.

The subject matter of this research is humour, its semantic charge in the English discourse. Humour is a thinking category specifically represented in an original text. For a foreigner it is very difficult to comprehend humour as a cross-cultural category. Limited thesaurus does not allow understanding humour as it is. A translator is supposed to be a highly educated person of a broad thesaurus, deep knowledge in many spheres of life, in terms of its political, economic and cultural background of the ethnic community.

Humour as a complicated phenomenon covers more than one sphere. No wonder that it is dealt with by psychologists and psycholinguists. Recently, several